

УДК 354 : 332.122

І. В. Дунаєв,

к.держ.упр., доц.,

докторант кафедри економічної політики та менеджменту ХарPI НАДУ,

м. Харків

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТЕОРІЙ РЕГІОНАЛЬНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ ТА ПОДОЛАННЯ ВІДСТАЛОСТІ РЕГІОНІВ

У статті узагальнено методологічні засади сучасних теорій регіональної модернізації та подолання відсталості регіонів. базові принципові об'єктивні риси, які формують феномен сучасної регіональної модернізації, якісні параметри, що характеризують регіональну модернізацію як систему.

Ключові слова: модернізація регіональної економічної політики, регіональна модернізація, теорії модернізації простору, інтегрована модернізація, регіональний розвиток.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Відкриття фактів і повага до законів є основними нормами науки. На даний момент факти полягають у тому, що у світі живуть більше шести мільярдів людей, існують більше 3000 народностей, близько 200 країн, корисні ресурси у світі обмежені, поновлювані ресурси ще більш обмежені, а запити людства зростають з кожним днем, і будуть зростати й надалі. Таким чином, розвиток країн не може відбуватися без урахування міжнародної конкуренції і ресурсів. Якщо країна претендує на самостійне визначення своєї долі участь у міжнародній конкуренції, вона повинна проводити модернізацію як на рівні країни, так і на рівні регіонів та ключових галузей. Отже, постає необхідність розглянути регіональну модернізацію через узагальнення її закономірностей і типових особливостей та ймовірних шляхів протікання.

Якщо визначати регіони як різні географічні частини країни, то регіональна модернізація є однією зі складових модернізації національної. Без першої не буде останньої. І йдучи складним і болісним шляхом модернізації усього суспільного життя, сучасна Україна повинна проводити одночасно і національну, і регіональну модернізації. Аналіз національної та регіональної

модернізацій в інших країнах, а також ретельне вивчення теорій, що стосуються регіональної модернізації, допоможе сформулювати стратегію здійснення цього процесу в регіонах, зокрема модернізації регіональної економічної політики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема модернізації регіонального економічного простору і регіональної економічної політики давно посіла помітне місце в наукових дослідженнях зарубіжних вчених. Окрім, власне, теорії регіональної модернізації можна виділити, як мінімум, сім гілок та не менше десяти провідних наукових шкіл в західній та китайській науці. Наприклад, це теорія регіональної економічної модернізації, теорія регіональної соціальної модернізації, теорія регіональної політичної модернізації, теорія культурній, громадській, екологічній, регіональної класичної модернізації, а також теорія вторинної та нової інтегрованої модернізації.

Найбільш помітний внесок у розвиток методології модернізації економічного простору і управлінських відносин при цьому внесли сучасні вчені: Е. Тофферлен, Х. Чуанци, У. Бекк, З. Вольфганг, Ф. Чанг, Дж. Піку, М. Пітерс та ін. В їх працях оновлено сучасний науково-теоретичний базис модернізаційної розбудови держави та, зокрема, макрорегіонів. В найбільш помітних працях російських вчених (наприклад, О. Аузана, Л. Вардомського, Н. Зубаревич, В. Полтеровича та ін.) робиться переважний акцент на інституційні економічні теорії з упором на оцінку спроможності економіки та федеральної влади до змін. Серед українських вчених слід відмітити доробки А. Грищенка [1], А. Гуменюка [2], М. Паламарчук, А. Сухорукова [5], Ю. Харазішвілі [6], Л. Яремко [7] та ін. Наразі актуальним залишаються питання узагальнення теорій і сутнісних ознак різних хвиль модернізацій та їх проявів на регіональному рівні, особливо – для сучасної України.

Отже, **метою статті** є узагальнення методологічних засад теорій регіональної модернізації та подолання відсталості регіонів з окремих зарубіжних країн, які вже пройшли етапи модернізації економічного простору регіонів.

Виклад основного матеріалу. Регіональна модернізація охоплює зміни у сфері регіональної економіки і регіонального управління, соціальній сфері, політиці, культурі і освіті. Таким чином, наукові теорії в різних областях, особливо теорії розвитку, мають відношення до теорій регіональної модернізації. У їх число входять, наприклад, теорія економічного розвитку, теорія політичного розвитку, теорія культурних змін, теорія соціального розвитку [13], теорія регіонального розвитку та теорія економічної географії.

Теорії модернізації стали з'являтися в 1950–1960-х рр. З цього періоду всесвітні дослідження модернізації пройшли три стадії: дослідження класичної модернізації, дослідження постмодернізації та дослідження нової модернізації. У роботі [15] коротко описані результати усіх трьох хвиль, включаючи класичну теорію модернізації, теорію залежності, теорію світ-систем, теорію постмодернізації, теорії екологічної та рефлексивної модернізації і теорію вторинної модернізації.

Стисло, процес всесвітньої модернізації є асинхронним. Просторовий розподіл рівнів та елементів модернізації характеризується нерівномірністю, а структура розподілу рівнів всесвітньої модернізації в цілому є відносно стабільною. Однак відносний статус країн у процесі світової модернізації може з часом змінюватися (це відбувається регулярно), може змінюватися і розрив між рівнем модернізації країни і середньосвітовим рівнем модернізації. Що стосується зміни статусу: близько 90% нині розвинених країн залишаться такими, як і 90% відстаючих країн, які не зможуть ліквідувати це відставання в найближчі 20 років [14]. На думку провідного вченого з питань сучасної модернізації китайця Х. Чуанци, «близько 10 % середньо- і попередньо розвинених країн підвищать свій статус, а до 20-30 % – його знизять... Якщо процес, в ході якого розвивається країна, стає розвиненою, називати здійсненням модернізації, то в найближчі 20 років її здійснять приблизно 10 % країн, що розвиваються» [9].

Теорія регіональної модернізації – це систематичне теоретичне уявлення основних законів і характеристик процесу регіональної модернізації,

починаючи з XVIII ст. Подібно до класичної теорії модернізації та теорії вторинної модернізації, концепція регіональної модернізації повинна складатися з п'яти базових елементів: теоретична складова, закони і характерні риси процесу, результати у вигляді двох типів модернізованості простору, а також динаміка і способи здійснення регіональної модернізації [10].

1. *Базова теоретична складова.* Регіональна модернізація пов'язана з історичним процесом та його істотними перетвореннями, в ході яких регіони досягають і зміцнюють загальносвітовий рівень розвитку в економічній, соціальній та інших сферах. Це одночасно процес, в ході якого розвинені регіони досягають і зміцнюють високий рівень розвитку, а країни, що розвиваються, – прагнуть до нього. Підтримка високого рівня розвиненими країнами і підйом до нього країн, що розвиваються, – це дві грані одного процесу.

2. *Закони процесу.* Процес регіональної модернізації з XVIII по XXI ст. можна розділити на два великі періоди. Перший період можна умовно назвати «первинною регіональною модернізацією», що має на увазі перехід від аграрного типу економіки, суспільства і цивілізації до індустріального типу. Другий період можна умовно назвати «вторинною регіональною модернізацією», що означає перехід від індустріальних економіки, суспільства і цивілізації до економіки і суспільства знань.

Регіональна вторинна модернізація не є повним закінченням регіонального розвитку: у майбутньому відбудуться й інші модернізації [12]. Зміни економічної структури в ході процесу регіональної модернізації є гнучкими, а не абсолютними. Сучасні дуже розвинені регіони Західної Європи, Канади, США, Китаю послідовно пройшли обидва періоди модернізаційного процесу, а перед регіонами країн, що розвиваються, зараз стоїть вибір: піти тим же шляхом або прийняти стратегію координації та пройти обидва періоди одночасно. Другий варіант називається новим шляхом «інтегрованої модернізації» [11].

У процесі регіональної модернізації мають дотримуватися чотири основні принципи: принцип асинхронності процесу модернізації, принцип просторової нерівномірності, принцип структурної стабільності і принцип змінності статусу. Імовірність змін у статусі регіональної модернізації неоднакова в країнах з різним рівнем модернізованості. З досвіду Європи та Азії можна судити, що протягом останніх 20-25 років близько 80 % розвинених регіонів залишаються на високому рівні. Так, китайські вчені згуртували світовий досвід країн і вказують на те, що «...близько 70 % середньорозвинених регіонів залишаються середньорозвиненими, 6 0% попередньо розвинених регіонів також збережуть свій рівень, і близько 80 % відстаючих регіонів як і раніше залишаються такими. Хоча у 20 % високорозвинених регіонів статус може знизитися, проте 20 % середньорозвинених регіонів повинні, навпаки, його підвищити, і тільки 10 % деградує. Ті ж 10 % деградує регіонів можна буде побачити серед попередньо розвинених регіонів, але розвиток останніх ще більш помітний: приблизно 30 % мають підвищити свій статус. Імовірність підйому статусу відстаючих регіонів становить 20 %, а ймовірність зміни статусу на регіональному рівні в цілому вище, ніж на національному» [3, с. 108], і це є важливим шансом для окремих потужних регіонів сучасної України, наприклад, Харківського, зробити ривок уперед.

3. *Результат і завдання.* Результатом первинної регіональної модернізації є виникнення та поширення «первинної модерніти». Результатом вторинної регіональної модернізації, відповідно, служить поява та поширення «вторинної модерніти», яка переважно пов'язана з окремими сучасними країнами Азії, Африки і Латинської Америки і є своєрідною формою «наздоганяючого розвитку» задля усунення історичної відсталості країни. Результатом регіональної нової інтегрованої модернізації є взаємодія та взаємообмін між первинною і вторинною модерніти. Теорія вторинної модернізації зачіпає обидва типи модерніти. Першочерговим завданням регіональної модернізації є здійснення первинної модернізації, другим завданням – здійснення вторинної, третім завдання – досягнення і збереження

світового рівня розвитку, а також здійснення інтегрованої модернізації. Повноцінний розвиток є суттю регіональної модернізації.

4. *Динаміка.* Основними рушійними силами регіональної первинної модернізації є інвестиції, технічний прогрес, індустріалізація та урбанізація; вторинної – інновації у знаннях, інституційні інновації та людський капітал; нової інтегрованої модернізації – виховання і освіта, інвестиції, індустріалізація, інформатизація, урбанізація, субурбанізація, технічний прогрес та інституційні інновації.

5. *Спосіб здійснення* первинної та вторинної регіональних модернізацій можуть відрізнятися один від одного, що залежить від географічного розташування, основних можливостей і зовнішнього оточення регіонів. Моделями розвитку первинної регіональної модернізації служать різні поєднання індустріалізації та урбанізації, вторинної – поєднання інтенсифікації знань, інформатизації, глобалізації, субурбанізації і регіональних систем інновацій; інтегрованої регіональної модернізації – поєднання індустріалізації, інформатизації, урбанізації та деурбанізації.

Взагалі, процес модернізації є вкрай нерівномірним серед країн світу. Країни, що стоять на різних щаблях прогресу, володіють різними рисами регіональної модернізації. Далі узагальнимо принципові об'єктивні риси регіональної модернізації на основі світового досвіду з розвитку регіонів найбільш потужних розвинених країн (США, Британія, інші «старі» країни ЄС) та країн, що розвиваються (Китай, Мексика, Індія) у ХХ ст.

1. Регіональна модернізація є об'єктивною реальністю. У ході розвитку змінюється міжрегіональний економічний розрив, зближуються і розходяться рівні регіонального розвитку. Зміни в порівняльних рівнях регіонів можуть мати такий характер: розвинені залишаються розвиненими, а ті, що відстають, прагнуть їх наздогнати; деякі розвинені регіони стають відстаючими, а ті, що відставали раніше, і залишаються такими. В цілому все це схоже з національною модернізацією.

2. Регіональна модернізація підкоряється основним законам національної модернізації. У ході регіональної модернізації історичні статистичні дані та дослідження [3, с. 105-106] підтвердили, що на цьому рівні дотримуються усі основні закони модернізації простору, включаючи індустріалізацію та урбанізацію в період класичної модернізації та інформатизацію, пов'язану з інтенсифікацією знань, яка відбувається у період вторинної модернізації. Регіональна модернізація обов'язково включає в себе державно-управлінську і політичну складові, а остання визначається національною політикою і якістю еліти. Без них неможлива серйозна регіональна модернізація.

3. Регіональна модернізація – це не аналог національної в мініатюрі. Регіони є складовими країни, а їх модернізація є складовою національної модернізації. Однак регіони в країні можуть проводити модернізацію по-різному. Наприклад, в США модернізація у 50 штатах і 195 округах істотно відрізняється від національної у промисловій політиці та в урбанізації.

Яскравим прикладом цьому є історії великих бюджетоутворюючих промислових міст Детройту і Пітсбургу. Обидва міста в 1950–1960-х рр. були флагманами промисловості США: один – автомобільної, другий – сталеливарної. Обидва міста зіткнулися з різким спадом промислового виробництва, швидким скороченням зайнятості. Однак Пітсбург сьогодні – провідний центр корпоративного управління, який неодноразово визнавався найпривабливішим для життя містом США (рейтинг журналу «Economist») і посідає верхні рядки серед «найчистіших міст світу» (рейтинг журналу «Forbes»), а Детройт протягом багатьох років залишається найбільш неблагополучним великим містом США (рейтинг журналу «Forbes»). Автор вважає, що приклад цих двох міст – це приклад не лише суто муніципальної політики, а й регіональної економічної політики та модернізації, оскільки самотужки, спираючись на власні ресурси місту зробити «стрибок уверх» неможливо. І наступна теза це доповнює.

4. Регіони взаємодіють один з одним у ході проведення регіональної модернізації. Вони одночасно конкурують і шукають підтримки один у одного.

В умовах вільної конкуренції ринкові сили розширюють розриви між регіонами. За умови наявності в регіонів достатніх владних і фінансових повноважень, міжрегіональний потік капіталів і робочої сили може сприяти їх координованому розвитку при зовнішньому втручанні, наприклад, за допомоги фіскальних важелів і важелів економічної політики таких, як трансфертні платежі і преференції доступу до бюджетних і інвестиційних ресурсів, державні замовлення.

5. Регіональна модернізація тісно пов'язана зі вправністю використання комбінацій своїх сильних сторін та важливих зовнішніх можливостей. У. Бекк [8] з'ясував, що успішні регіони володіють такими основними рисами:

- їх міські системи (особливо – урбанізації навколо центру) відіграють головну роль в економічному зростанні та виробничому розвитку;
- вони легко можуть отримати доступ до постійного джерела людського капіталу та кваліфікованої робочої сили;
- вони відкриті і мають можливості для співпраці з іншими регіонами;
- вони легко можуть отримати доступ до додаткових організаційно-виробничих послуг, таких як стратегічне планування, технічне консультування, комерціалізація, експорт, НДДКР, а також до розвиненої системи фінансових послуг;
- регіональні системи управління та відповідні органи влади (управління) є достатньо ефективними;
- вони становлять інтерес для зовнішніх інвесторів.

Вважаємо, що ці положення сьогодні є особливо важливими для українських регіонів, оскільки повніше розкриття потенціалу за більшістю цих рис може забезпечуватися із застосуванням зовнішньої допомоги і міжнародної відкритості органів управління та ділової еліти регіону.

6. Процес регіональної модернізації вкрай нерівномірний. Рівні розвитку і фази регіональної модернізації показують, що міжрегіональні розриви скрізь дуже широкі. У розвинених країнах вони менше, ніж у країнах, що розвиваються, а також вони менше в країнах, що вступили в період вторинної

модернізації [9, с. 80-81], порівняно з країнами, які все ще знаходяться в процесі первинної модернізації.

Далі, у контексті модернізації регіональної економічної політики в умовах розвитку інтеграційних процесів вважаємо доречним вказати на низку характеристик регіональної модернізації, які розкриваються через врахування секторальних особливостей. Так, характеризуючи принципові об'єктивні риси регіональної модернізації, слід вказати на такі чотири головних факти.

7. Суть економічної регіональної модернізації полягає в підйомі рівня продуктивності праці.

8. Зменшувана частка сільського господарства в регіональній економіці – це явище звичайне, але не абсолютне [4]. Доречно говорити про деяку гнучкість.

9. Індустріалізація і деіндустріалізація в регіональній економіці також є гнучкими і не абсолютними.

10. Зростання ролі і питомої частки сфери послуг в регіональній економіці неминуче.

Як вказується у [3, с. 108], регіональну модернізацію соціальної складової характеризують такі три головних факти:

11. Суть соціальної модернізації – у підйомі рівня життя.

12. Урбанізація і субурбанізація також є гнучкими і не абсолютними.

13. Життєво важлива модернізація регіональної інфраструктури: дорожньої, логістичної, транспортної, ділової.

Регіональну модернізацію знань характеризують три основних факти:

14. Суть регіональної модернізації знань полягає в підйомі рівня і можливостей виробництва, а також у популяризації наукових знань та інформації.

15. Регіональна модернізація знань включає період загального безкоштовної обов'язкової освіти і період інтенсифікації знань та інформатизації (загальна вища освіта).

16. Розвинені країни будують регіональну модернізацію знань за різними моделями.

Отже, узагальнивши базові принципові об'єктивні риси, які формують феномен сучасної регіональної модернізації і які треба враховувати апріорі на етапі розгляду будь-якої модернізаційної політики субнаціонального простору, далі доречно перейти до узагальнення якісних параметрів, які характеризують регіональну модернізацію як систему. Як вказується у роботі [11], такими ключовими якісними параметрами регіональної модернізації є:

1. У регіонах першого рівня (провінціях, воєводствах та ін.) регіональна модернізація тісно узгоджується з національною модернізацією.

2. У регіонах другого рівня (округах, county та ін.) регіональна модернізація може проходити інакше в порівнянні з національною [3, с. 106-107].

3. Процес регіонального розвитку в розвинених країнах протікає за різними моделями.

Враховуючи ці три особливості, звичайними явищами є:

- асинхронність і нерівномірність процесу регіональної модернізації;
- розширення і звуження міжрегіонального розриву;
- відхилення в пропорціях міста та сільського господарства;
- існує велика ймовірність зміни відносного регіонального рівня розвитку;
- зростання і падіння рівня доходів значної кількості місцевого населення, і це потребує додаткового державного регулювання і вирівнювання.

Цілком сутнісний зміст регіональної модернізації і подолання відсталості регіонів можна пояснювати через особливості застосування різних сенсів двох принципових категорій: «індустріалізація» і «урбанізація». Якщо розглядати індустріалізацію як перехід від аграрної цивілізації до індустріальної, то регіональна індустріалізація незамінна. Якщо ж розглядати індустріалізацію як перехід промислових структур і структури зайнятості від сільського господарства до індустрії, то регіональна індустріалізація характеризується

високою гнучкістю та інваріантністю. Деіндустріалізація є новим періодом економічного і цивілізаційного розвитку і досить вільно розподілена між регіонами у світі.

Якщо розуміти урбанізацію як форму переходу від аграрної цивілізації до урбаністичної, її регіональна форма є необхідним процесом. Якщо визначати її як зростання частки міського населення, то регіональна урбанізація набуває певну гнучкість. Жителі сільської місцевості можуть також позитивно ставитися до урбаністичної цивілізації. Субурбанізація – це одночасно розпад і нова ступінь розвитку останньої. Крім усього іншого, субурбанізація також надзвичайно гнучке явище.

Висновки. Отже, різні наукові теорії в різних областях, особливо теорії розвитку, мають відношення до теорій регіональної модернізації. Теорія регіональної модернізації – це систематичне теоретичне уявлення основних законів і характеристик процесу регіональної модернізації. Взагалі процес модернізації є вкрай нерівномірним серед країн світу, а відтак – і їх регіонів, тому не можна апелювати «кліше» з прямою залежністю рівня розвиненості певного регіону від рівня розвиненості країни. Країни, що стоять на різних щаблях прогресу, володіють різними рисами регіональної модернізації, хоча аксіомою є те, що регіональна модернізація підкоряється основним законам національної модернізації. Регіональна модернізація – це не аналог національної в мініатюрі. Регіони є складовими країни, а їх модернізація – складової національної модернізації. Регіони в країні можуть проводити модернізацію по-різному.

Результат первинної модернізації: формування і поширення таких рис первинної модерніти, як індустріалізація, урбанізація, демократизація. Відтак, логічно заключити, що негативними ефектами є забруднення навколишнього середовища, поляризація і періодичні економічні кризи; деякі традиційні цінності продовжують виконувати і розширювати свої функції, наприклад, функції культурної спадщини. Результатом вторинної модернізації є акцент на знання, інформатизація, інтенсифікація послуг, мережеве взаємодія,

глобалізація, інновації, індивідуалізація, диверсифікація, децентралізація, екологізація, деіндустріалізація (зниження частки виробництва). У число негативних ефектів входять розриви в забезпеченні інформацією, Інтернет-злочинність, міжнародні ризики і збільшення міжнародного нерівності.

Список використаних джерел:

1. *Гриценко А. А.* Методологічні основи модернізації України / А.А. Гриценко // Економіка України. – 2011. – №2. – С. 4–22.
2. *Гуменюк А. М.* Безпека структурно-інституціональної трансформації економіки регіону: теоретичні основи та прикладні аспекти : монографія / Анатолій Маркович Гуменюк. – К. : НІСД, 2014. – 468 с.
3. *Обзорный доклад о модернизации в мире и Китае (2001–2010)* / пер. с англ. под общей ред. Н. И. Лапина ; предисл. Н. И. Лапин, Г. А. Тосунян. – М. : Весь Мир, 2011. – 256 с.
4. *Себенцов А. Б.* Феномен неконтролируемых территорий в современном мире / А. Б. Себенцов, В. А. Колосов // Полис (Политические исследования). – 2012. – № 2 (128). – С. 31–46.
5. *Сухоруков А. І.* Транснаціоналізація економіки та економічна безпека України / А. І. Сухоруков // Україна в системі міжнародної безпеки / за ред. О. С. Власюка. – К. : Фоліант, 2009. – С. 237–302.
6. *Харазішвілі Ю. М.* Україна після кризи: моделювання ефективності та інноваційності соціально-економічного розвитку / Ю. М. Харазішвілі, В. В. Заводчик // Стратегічні пріоритети. – 2011. – № 1 (18). – С. 74–84
7. *Яремко Л. А.* Глобалізований регіон та зовнішньоекономічна безпека України: теоретико-методологічний аспект : монографія / Л. А. Яремко. – Львів : Вид-во Львів. комерційної академії, 2007. – 524 с.
8. *Beck U.* Reflexive Modernization : Politics, Tradition and Aesthetics in the Modern Social Order / U. Beck, A. Giddens, S. Lash. – Stanford, California : Stanford University Press, 1994. – 228 p.
9. *Chuanqi H.* Civilization and Modernization / Chuanqi He, N. Lapin. – Singapore : World Scientific Publishing, 2015. – 180 p.
10. *Feng Z.* National Innovation System: Engine of Second Modernization / Feng Z., Chuanqi H. – Beijing: High Education Press, 1999.
11. *Modernization science : the principles and methods of national advancement* / H. Chuanqi – Berlin – New York : Springer, 2012. – 612 p. – Також доступно : <http://www.worldcat.org/title/modernization-science-the-principles-and-methods-of-national-advancement/oclc/777947011/viewport>.
12. *Peters M. A.* Building knowledge cultures: education and development in the age of knowledge capitalism / Peters M. A, Besley A. C. – Oxford : Rowman & Littlefield. Lanham, 2006. – 186 p.
13. *Picou J. S.* Theoretical trends in environmental sociology: implications for resource management in the modern world / J. S. Picou // The social and economic planning conference. Minerals Management Service, 1999.
14. *Pieterse J. N.* Development theory / J. N. Pieterse. – 2nd edn. – London : Sage, 2009. – 302 с.
15. *Research Group for China Modernization Strategies.* China Modernization Report 2003. – Peking University Press, 2004. – 86 p.

Dunayev I. V., Methodological Basis for Theories of Regional Modernization and Overcoming Regional Backwardness.

The paper generalizes methodological bases for modern theories of regional modernization and those of coping with regions' backwardness; basic principal objective features, which form the modern regional modernization phenomenon, have been generalized; quality parameters characterizing regional modernization as a system are described.

Key words: modernization of regional economic policy, regional modernization, space modernization theories, integrated modernization, regional development.

Дунаев И. В. Методологические основы теорий региональной модернизации и преодоления отсталости регионов.

В статье обобщены методологические основы современных теорий региональной модернизации и преодоления отсталости регионов. Обобщены базовые принципиальные объективные черты, которые формируют феномен современной региональной модернизации, обобщенно качественные параметры, характеризующие региональную модернизацию как систему.

Ключевые слова: модернизация региональной экономической политики, региональная модернизация, теории модернизации пространства, интегрированная модернизация, региональное развитие